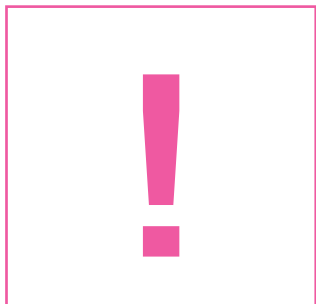
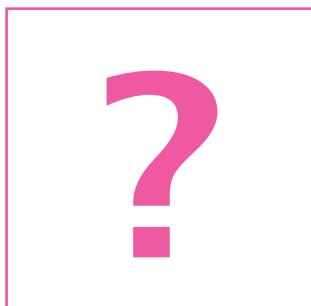

1. daļa

Antisemītisms Eiropā līdz 1945. gadam

Mācību materiāli par ebreju vēsturi un antisemītismu Eiropā

Anne Frank House, OSCE/ODIHR, Tolerances centrs

1 Kas ir antisemītisms?

Vēsturē zināmas daudzas cilvēku grupas, kuras ir sastapušās ar naidīgumu. Viena no šādām grupām ir ebreji.

Antisemītisms ir aizspriedumi un naidīgums pret ebrejiem. Aizspriedumi ir nepatiesi un bieži negatīvi priekšstati par kādu cilvēku grupu. Eiropā viena no grupām, kura diskriminēta un vajāta gadsimtiem ilgi, ir ebreji. Sākotnēji šī naida avots bija kristīgā baznīca. 19. un 20. gadsimta laikā naidīgums kļuva vairāk nacionālistisks un rasistisks. Ārkārtējs antisemītisma piemērs ir nacistiskās Vācijas genocīds pret aptuveni sešiem miljoniem ebreju Otrā pasaules kara laikā.

Antisemītisms vēl joprojām pastāv arī mūsdienās. Antisemītiskie aizspriedumi izpaužas politiskās debatēs, žurnālos un televīzijas pārraidēs, internetā, futbola laukumu tribīnēs, skolu pagalmos un ikdienas sarunās. Neonacisti un citas politisko ekstrēmistu grupas izplata naidu pret ebrejiem un citām minoritātēm. Reizēm šis naidis pārvēršas draudos un vardarbībā. Katru gadu ebreji ir mērķis simtiem uzbrukumu Eiropā un citur pasaulē. Mācību stundas, kurās jūs iepazīsities ar antisemītismu, dos jums dziļāku izpratni par tā vēsturi un mūsdienu izpausmes formām, palīdzēs apzināties tā pazīmes. Varbūt tā jūs nokļūsiet līdz jaunām idejām, kā nostāties pret antisemītismu un citām diskriminācijas formām.

Daniels, 16 gadi, Rīga

Antisemītisms Latvijā nav problēma. Mēdz būt tikai atsevišķi gadījumi, kad kāds vājš cilvēks tādējādi mēģina justies stiprāks. Es esmu ebrejs. Es uz to skatos kā uz faktu. Es varu valkāt kipu, tā man nav problēma.

Aleksandrija, 17 gadi, Rīga

Latvija ir mana dzimtā zeme. Bet es vēlos doties prom no šejienes un aizmirst visas tās sociālās problēmas, kas ir redzamas visapkārt. Domāju, ka ieraksts manā pasē, ka es esmu ebrejiete, var radīt nepatīkamus brīžus, vienalga, kur es došos.

Tava vizītkarte

Aizpildi pats savu vizītkarti!

Vārds:

Dzimšanas vieta:

Dzīvesvieta:

Mani vecvecāki ir dzimuši:

1

2

3

4

Es mīlu:

Šī reliģija, ticība vai kultūra interesē mani visvairāk:

Visnozīmīgākās lietas manā dzīvē ir:

Ebreji

Ebreju vēsture Eiropā ir ļoti sena un saistās ar visiem Eiropas kultūras aspektiem. Tomēr vienlaikus Eiropā ir vērojama tikpat sena pret ebrejiem vērsta naida vēsture. Sākumā jāsaprot, ka šis ebreji.

Saskaņā ar reliģiskajiem noteikumiem, cilvēks ir ebrejs, ja viņa māte ir ebrejiete. Daži cilvēki uzskata, ka par ebreju var būt arī cilvēks, kuram tikai tēvs ir ebrejs. Tāpat ir iespējams kļūt par ebreju, bet tikai pamatīgi apgūstot ebreju svētās grāmatas Toru un Talmudu.

Iemesli, kāpēc cilvēki uzskata sevi pa ebrejiem, ir ir ļoti dažādi. Reliģiskie ebeji ievēro savas ticības likumus. Citi to nedara, bet jūtas saistīti ar citiem ebrejiem, jo viņus saista kopīgā tēvu tēvu vēsture. Viņi svin ebreju svētkus un laiku pa laikam iet uz sinagogu, ebreju lūgšanu namu. Vēl citiem cilvēkiem tikpat kā nav saistības ar viņu ebreju saknēm.

Uzdevumi

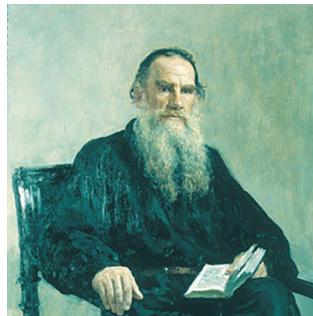
Kurš izlemj, kas tu esi?

Izlasi izteikumus par identitāti un atbildi uz jautājumiem!

a. Kurš izteikums tevi uzrunāja visvairāk?
Paskaidro, kāpēc!

b. Vai tevi ietekmē tas, kā citi cilvēki redz tevi?
Jā, jo ...

Nē, jo ...

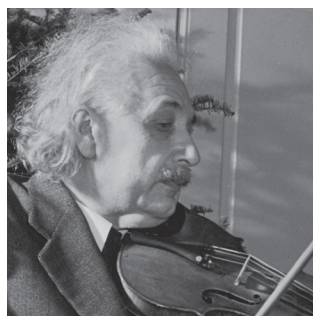
"Ikviens dzīvo un rīkojas daļēji saskaņā ar sevi, daļēji saskaņā ar citiem cilvēkiem un viņu idejām."

Levs Tolstojs
(1828–1910), krievu rakstnieks

"Prieks ir izstarot un izdalīt to, kas mums pieder, vienalga, vai tā būtu maize vai māja, doma vai sapnis, un zināt, ka ir kāds, kas to saņem. Visasākās sāpes jūt nevis tas, kam nav ko dot, bet tas, kas, savu sirdi paņēmis rokā, iziet ļaužu drūzmā, un neviena roka neizstiepjas viņa dāvanai pretī."

Zenta Mauriņa
(1897–1978), latviešu filozofe, rakstniece

"Ja mana relativitātes teorija būs veiksmīga, Vācijā teiks, ka es esmu vācietis, un Francijā teiks, ka es esmu pasaules pilsonis. Bet, ja mana teorija izrādīsies nepareiza, Francijā teiks, ka es esmu vācietis, un Vācijā sauks mani par ebreju."

Alberts Einšteins
(1879–1955), fiziķis

"Man patīk tēlot, bet man nepatīk viss pārējais, kas saistīts ar to. Tēls, ko cilvēki iegūst līdz ar slavu presē un internetā, ir fascinējošs. Bet tas, kā cilvēki redz tevi, pateicoties visām šīm lietām, pilnībā maina tavu identitāti."

Nikola Kidmena, aktrise

Preiļu 1. pamatskolas devītās klases skolēni. Skola regulāri iesaistās holokausta pētniecības un piemiņas projektos. Preiļi, 2011. gada novembris.

2 Kāpēc ebreji dzīvo viscaur pasaulē?

Jūdaisms ir radies vairāk nekā pirms trīs tūkstošiem gadu mūsdienu Izraēlas teritorijā. Ebreji ticēja vienam Dievam, kļūstot par pirmo monoteistisko reliģiju. Svešzemju valdnieki izsūtīja ebrejus trimdā. Tas bija ebreju izklaidēšanas sākums daudzās valstīs, ieskaitot Mezopotāmiju (mūsdienu Irāku), Turciju un Spāniju.

Mūsu ēras 70. gadā romieši izpostīja Jeruzalemes templi, kas bija ebreju dzīves centrs. Viņi sagūstīja daudzus ebrejus, kas bija sacēlušies pret vairāk nekā simts gadus valdījušajiem romiešiem. Ebreji glābās, bēgot uz zemēm, kas atradās ap Vidusjūru – Turciju, Grieķiju, Spāniju. Tas bija ebreju diasporas sākums, kad ebreji apmetās uz dzīvi ārpus Svētās zemes. Diaspora ir grieķu izcelsmes vārds, kas nozīmē izklaidēšanos vai izplatīšanos.

Viduslaikos Eiropā ebreji veidoja paši savas kopienas un dzīvoja kā minoritāte starp kristiešiem. Lai arī Jēzus bija ebrejs un kristietība attīstījās no jūdaisma, kristīgā baznīca vērsās pret ebreju ticību. Dažās valstīs tika pieņemti likumi, kas aizliedza kristiešiem satikties ar ebrejiem, dažreiz piespiežot ebrejus dzīvot atdalītās, atsevišķās ielās, ko sauca par geto. Šis naidis tika iekvēlināts ar apsūdzību, ka ebreji ir nogalinājuši Jēzu, lai gan faktiski viņu krustā sīta romiešu prokurators. Šī un citas nepatiesas apsūdzības, tai skaitā par kristiešu asiņu izmantošanu reliģiskos rituālos, vairoja gadsimtiem ilgu vardarbību pret ebrejiem.

Mozus Maimonids (1135–1204) bija viens no ietekmīgākajiem rabīniem ebreju vēsturē. Viņš bija filozofs, kurš runāja un rakstīja arābu valodā un ivritā. Pusaudža vecumā Maimonids kopā ar ģimeni bēga no dzimtās pilsētas Kordobas, lai izvairītos no piespiedu pāriešanas islāma ticībā. Ģimene devās uz Fezu Marokā. Tā kā viņi nevarēja palikt arī šeit, emigrēja uz Kairu Ēģiptē, kur Maimonids strādāja par tirgotāju un rabīnu un beidzot kļuva par sultāna personīgo ārstu. Maimonids nomira Kairā, bet viņa kaps ir Izraēlā. Attēlā redzama Maimonida statuja atrodas Kordobā.

Šo ainu ar gudrajiem vīriem 1885. gadā, dzīvodams kalifa Abd ar-Rahmana III pilī netālu no Kordobas, uzgleznoja Dionisio Baiksera (Dionisio Baixeras). Lai arī viņi ne vienmēr dzīvoja mierā, nozīmīgi ir tas, ka ebreji, musulmaņi un kristieši šeit gadsimtu gaitā dzīvoja plecu pie pleca.

Kordoba

Daudzi ebreji apmetās uz dzīvi Spānijā. Šeit kristiešu likumi aizvien vairāk ierobežoja viņu brīvību. Apstākļi uzlabojās, kad musulmaņi no Ziemeļāfrikas 711. gadā ienāca Spānijā un pārņēma tur varu. Nākamajos viņu valdīšanas gadsimtos tur izveidojās bagāta kultūra. Spānijas pilsētās tika uzceltas skaistas pilis. Kordoba kļuva par vismodernāko pilsētu Eiropā, tajā bija ielu apgaismojums, krāna ūdens un sabiedriskās pirtis. Musulmaņu, ebreju un kristiešu mākslinieki un zinātnieki no visas pasaules tikās Kordobā. Šajā tolerances gaisotnē viņi lasīja un tulkoja arābu, latīņu, grieķu valodā un ivritā. Ar lielu rūpību pārrakstīja Toru, Bībeli un Korānu. Ja cilvēkiem bija nepieciešams veikt operāciju, Kordoba bija labākā vieta, kur to darīt. Lai arī ebreji, musulmaņi un kristieši te ne vienmēr dzīvoja mierā, tas bija nozīmīgi, ka viņi šeit dzīvoja līdzās gadsimtiem ilgi.

Pēc 1100. gada islāma likumi kļuva mazāk toleranti pret citām ticībām. Vienlaikus kristieši atguva kontroli pār arvien plašākiem un plašākiem arābu pārvaldītiem reģioniem, līdz pārvaldīja visu Spāniju. Inkvizīcijas laikā ebreji un musulmaņi tika vajāti un piespiesti pievērsties kristietībai. 1492. gadā visiem ebrejiem un musulmaņiem bija jāatstāj valsts, pat tiem, kuri bija pārgājuši kristietībā. Vairums ebreju glābās, bēgot uz Ziemeļāfriku, Grieķiju un Turciju. Citi devās uz Itāliju, Austrumeiropu vai Nīderlandi. Kordobā sinagogā tika ierīkota slimnīca, mošeja – katedrāle.

Raudu mūris Jeruzalemē. Rietumu siena ir vienīgā nesagrautā tempļa daļa, kuru neiznīcināja romieši. Ebreji no visas pasaules ierodas šajā vietā uz lūgšanām. Nedaudz augstāk virs Rietumu sienas slejas Al Aksa mošeja, kas ir musulmaņu svētā vieta.

Pirms holokausta lielākā daļa ebreju dzīvoja Eiropā. Tagad ebreji dzīvo galvenokārt Izraēlā un Amerikas Savienotajās Valstīs.

Uzdevumi

1. Kordoba starp 711.-1100. gadu

Šis periods ir pazīstams kā "Zelta laikmets".

a. Uzraksti vismaz trīs šī perioda sasniegumus!

b. Kas bija Kordobas panākumu atslēga?

2. Nav zināmi precīzi skaitļi

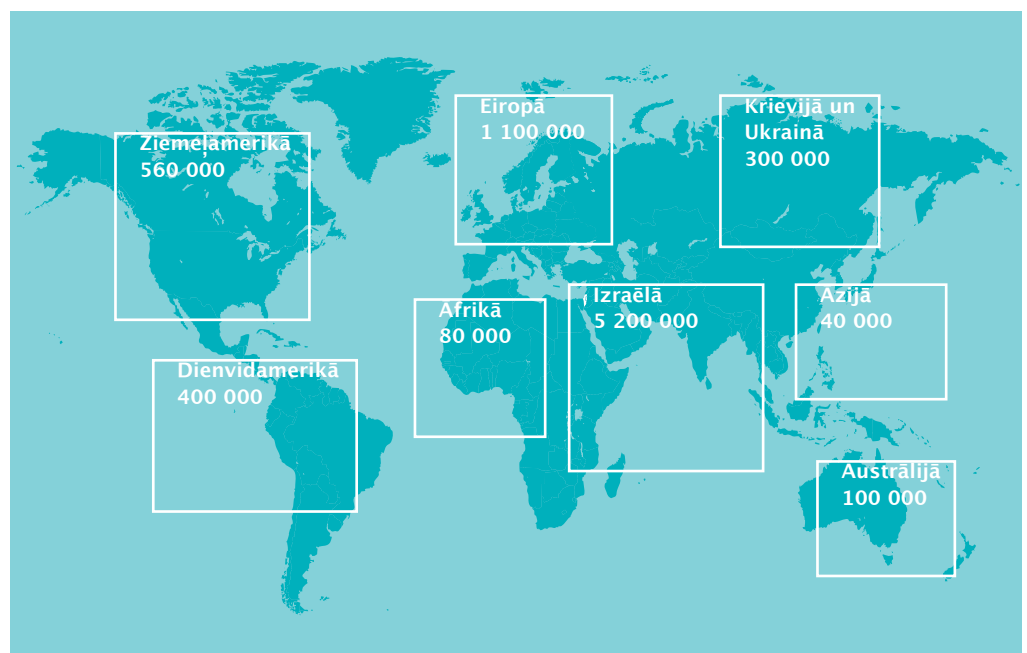
Diagrammā atspoguļots aptuvenais ebreju skaits dažādās pasaules daļās.

Paskaidro, kāpēc nav iespējams uzzināt precīzus skaitļus!

3. Diaspora

a. Ko nozīmē jēdziens "diaspora"?

b. Uzraksti vēl kādu diasporas piemēru!

3 Bēgot no vajāšanas

Agrajos viduslaikos Rietumeiropā un Centrāleiropā ebreju kopienās bija daudz veiksmīgu tirgotāju, ārstu, aptiekāru, sudrabkaļu un zeltkaļu. Kopienų uzplaukumu pārtrauca krusta kari.

Ap 1100. gadu kristiešu karapulki šķērsoja Eiropu. Pāvests krustnešiem bija licis padzīt musulmaņus no Jeruzalemes. Pa ceļam uz Tuvajiem Austrumiem viņi cīnījās ar ikvienu sastapto "neticīgo". Eiropā viņu uzbrukumu galvenais mērķis bija ebreji. Krustneši gāja cauri Eiropai, laupot, izvarojo un slepkavojot ebrejus.

14. gadsimtā mēris, saukts arī par melno nāvi, izpostīja visu Eiropu. Neviens nevarēja izskaidrot, kāpēc šī slimība paņēma tik daudzu cilvēku dzīvības. Bailes, māņticība un nezināšana mudināja atrast kādu, kuru vainot, un ebreji par viņiem eksistējošo mītu un stereotipu dēļ bija piemērots grēkāzis. Lai gan arī paši ebreji mira no mēra, viņi tika apsūdzēti aku saindēšanā un slimības izplatīšanā. Pret ebrejiem izturējās naidīgi, daudzi tika sadedzināti pie kauna staba. Vairāk nekā sešdesmit ebreju kopienas tika nodedzinātas līdz ar zemi un to iedzīvotāji nogalināti. Vajāšanu dēļ daudzi ebreji kļuva par kļaidoņiem un ubagiem.

Pēc krusta kariem un vajāšanām, ko tie izraisīja, Rietumeiropā daudzi ebreji meklēja patvērumu Polijā un Lietuvā, kur valdnieki tiem piešķīra reliģisko, kultūras un pat zināmu juridisko autonomiju. 16. gadsimtā Ļubļinā tika izveidota ebreju parlamentārā struktūrvienība, kas kļuva par Polijas-Lietuvas ebreju autonomu pārstāvniecību. 18. gadsimtā Polijas-Lietuvas ebreju kopiena bija lielākā pasaulē. Uzplauka ebreju reliģiskā un saimnieciskā dzīve.

Vienlaikus šajā laikā tika piedzīvota arī milzīga ebreju traģēdija. 1648. gadā Bogdana Hmeļņicka sacelšanās laikā pret poļu feodāļiem Ukrainā kazaki nogalināja desmitiem tūkstošu ebreju. Tomēr ebreju kopienas Austrumeiropā izdzīvoja. Ar Polijas un Lietuvas sadalīšanu 18. gadsimtā beigās lielākā daļa Lietuvas ebreju kļuva par cariskās Krievijas pavalstniekiem. Saskaņā ar Krievijas likumiem ebrejiem bija jādzīvo ierobežotās teritorijās un viņi nevarēja brīvi ceļot pa valsti.

Viena no senākajām ebreju kapsētām Latvijā, kas dibināta 18. gadsimta vidū Ludzā.

Lielās Viļņas Sinagogas pagalmā. Ieskauda ar duci mazāku lūgšanu namu, bibliotēku un citām ebreju dzīves norises vietām, sinagoga un tās pagalms bija ebreju kopienas garīgās, kultūras un sociālās dzīves centrs.

Viļņa

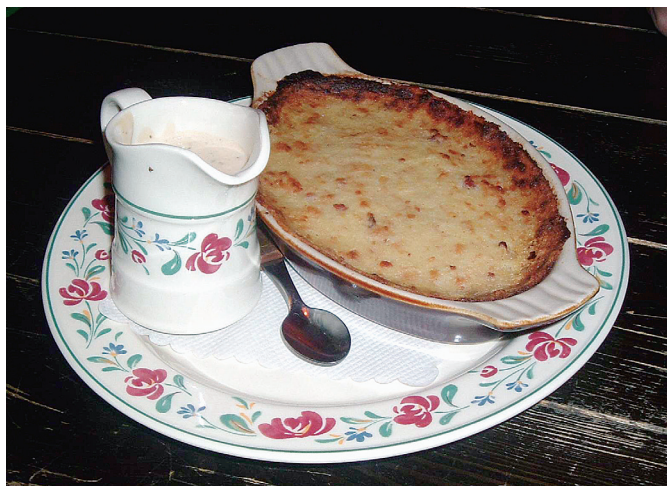
Piecsimt pastāvēšanas gadu laikā Viļņa kļuva par ebreju reliģisko centru, lielāko ietekmi sasniedzot 18. gadsimtā, kad slavenais ebreju zinātnieks Viļņas Gaons dzīvoja pilsētā. Vēlāk, 19. gadsimtā, Viļņa kļuva par šūpuli dažādām sociālām, akadēmiskām, reliģiskām un politiskām kustībām gan ivritā, gan jidišā. Šī gadsimtiem ilgā vēsture tika iznīcināta holokausta laikā. Viļņas ebreju vēsture varētu būt izskaidrojums, kāpēc pilsēta ir slavēta ebreju vidū kā Lietuvas Jeruzaleme, diemžēl tas ir praktiski nezināms ārpus ebreju pasaules.

Krustneši nogalina ebrejus. Ebreju vīriešus var atpazīt pēc to cepurēm. Dažās Eiropas daļās ebrejiem bija jānēsā īpašas cepures vai arī viņi bija spiesti valkāt dzeltenu gredzenu uz sava apģērba. Bībeles ilustrācija, aptuveni 1250. gads.

Iespējams, ka jau 13. gadsimtā Latvijas teritorijā bija ieradusies pirmie ebreju tirgotāji un amatnieki, tomēr vēl vairākus gadsimtus ebrejiem Livonijā uzturēties bija aizliegts. Uz patstāvīgu dzīvi ebreji šeit sāka apmesties tikai 16. gadsimtā. Galvenokārt ebreji ieradās Latvijas teritorijā tirdzniecības nolūkos uz neilgu laiku, bet tiem, kas apmetās uz patstāvīgu dzīvi, tomēr vēl joprojām bija jārēķinās ar padzišanas iespējām. Dažādu valstu varām, kas valdīja Latvijas teritorijā nākamajos gadsimtos, bija dažāda attieksme pret ebrejiem. Kurzemes hercogiem bija izdevīgi, ka tur apmetas no Vācijas ieceļojušie ebreji, kuri varēja gan aizdot naudu, gan veikt sekmīgus finanšu darījumus. Kurzemē ebreji ieradās arī no Polijas un Lietuvas. 1571. gadā pirmā ebreju kopiena tika izveidota Piltenē, kur ebrejiem bija atļauts iegādāties īpašumus, celt dzīvojamās ēkas un lūgšanu mājas. Kurzemes ebreju dzīve šajā laikā ir uzskatāma par vismierīgāko un veiksmīgāko. 19. gadsimta vidū Kurzemē dzīvoja 23 tūkstoši ebreju. Pirmie ebreji Latgalē ienāca 17. gadsimta vidū no Rietumukrainas un Baltkrievijas teritorijām. Pēc Latgales pievienošanas Krievijai 1772. gadā tur dzīvoja apmēram pieci tūkstoši ebreju, kuri turēja iebraucamās vietas un traktierus, citi dedzināja degvīnu vai vārīja alu. Masveidīga ebreju ieceļošana notika 19. gadsimta otrajā pusē no Krievijas. Latvijas teritorijā ebreji ienāca no kulturāli atšķirīgām vietām.

Uz šī fragmenta redzams viens no senākajiem ebreju simboliem – menora. Tas ir atrasts Krievijā netālu no Kerčas, datēts ar 4.-5. gadsimtu. Šis simbols ir viens no senākajiem pierādījumiem par ebrejiem Austrumeiropā.

Ebreju nacionālai ēdiens kuģelis

Uzdevumi

1235. gadā imperators sola mieru ebrejiem (pa kreisi), sievietēm un mūkiem. Centrālajā Eiropā viņiem nebija tiesību nēsāt ieročus, tāpēc tika piešķirta īpaša aizsardzība, ko nodrošināja imperators.

1. Ebreju īpašais statuss

a. Uzraksti divus piemērus ebreju īpašajam statusam viduslaiku Eiropā!

b. Raksturo, kā ebreji ir attēloti dotajā ilustrācijā!

c. Kā tu domā, kādēļ ebrejiem dažās Eiropas daļās bija jāvalkā speciālas cepures vai speciāls gredzens uz apģērba?

2. Katoļu baznīca un ebreji 18. gadsimtā Polijā–Lietuvā.

Grāmata, kas publicēta Viļņā 1728. gadā, kristiešiem aizliedza ēst "ebreju kugeli un citus ebreju ēdienus". 1743. gadā ar bīskapa dekrētu tika aizliegts svinēt ebreju svētkus, īpaši aizliedzot "muzicēt, dziedāt vai kā citādi radīt troksni kāzu laikā".

a. Kā tu domā, kādēļ katoļu baznīca gribēja nošķirt kristiešus no ebrejiem?

b. Kādi dažādu tautu nacionālie ēdieni ir populāri Latvijā mūsdienās?

4 Pārceļšanās uz ziemeļiem

1492. gadā ebreji tika padzīti no Spānijas. Daži ebreji bēga uz Portugāli, bet no turienes viņu kopiena tika izraidīta 1497. gadā. Pat ebreji, kuri bija kristīti, vairs nebija drošībā. Daudzi no viņiem pārcēlās uz dzīvi Ziemeļeiropā.

Visā Eiropā bija daudz profesiju, kuras ebrejiem nebija atļauts praktizēt, jo to varēja darīt tikai ģildes locekļi. Ģildē apvienojās vienas profesijas pārstāvji. Frizieriem, galdniekiem, kalējiem un maizniekiem bija savas ģildes, bet par to locekļiem varēja kļūt tikai kristieši. Ebreji netika pieņemti. Viņi varēja kļūt par ārstiem, tirgotājiem vai dimantu griezējiem. Šo profesiju pārstāvjiem savu ģilžu nebija.

Vēl viens veids, kā ebreji varēja pelnīt iztiku, bija naudas aizdošana. Kristiešu vidū tā ilgu laiku bija aizliegta. Šī iemesla dēļ valdniekiem Spānijā un Polijā bieži vien finanšu konsultanti bija ebreji. Daži ebreji kļuva bagāti, bet lielākā daļa bija vienkārši tirgotāji. Vēlāk, kad kristiešiem tika atļauts kļūt par baņķieriem, viņi mēģināja atbrīvoties no saviem ebreju konkurentiem, apsūdzot tos naudas izspiešanā. Visneatļaidīgākie aizspriedumi pret ebrejiem ietver mītus, kas attiecas uz naudu, piemēram, ka visi ebreji ir bagāti, izspiež naudu no citiem, kā arī viņi ir maģiski vērsti uz naudu un zeltu.

Laika gaitā pret ebrejiem Latvijas teritorijā tika izdoti simtiem likumu. Piemēram, 1778. gadā ebrejiem aizliedza nodarboties ar lauksaimniecību un lika pārcelties uz pilsētām, kā arī tika izdoti likumi, kas noteica, kā drīkst ģērbties ebreji: lai varētu nēsāt tradicionālo apģērbu, ebrejiem bija jāmaksā speciāls nodoklis, bet 1851. gadā tradicionālo apģērbu aizliedza vispār.

16. un 17. gadsimtā ebreju tirgotāji bieži iekuģoja Rīgā. 1638. gadā Rīgas rāte viņiem noteica konkrētu apmešanās vietu priekšpilsētā aiz pilsētas mūriem tagadējās Maskavas un Lāčplēša ielas krustojumā. Pēc Ziemeļu kara, kad Latvijas teritorija pakāpeniski tika iekļauta Krievijas impērijas sastāvā, Rīgas ebreji no pilsētas tika padzīti. Pēc tam gan viņiem ļāva atgriezties, taču ieteica pāriet kristietībā un pārvācoties, kā arī bija jāmaksā lielas nodevas. 1764. gadā Katrīna II daļēji atcēla iepriekšējos aizliegumus pret ebrejiem. Viņa arī noteica, ka turpmāk valsts dokumentos vārda "žīds" (žid) vietā jālieto vārds "ebrejs" (jevrej). Vārds "žīds" Latvijā ienāca no Polijas, kur tam nebija tāda nicinoša nozīme

kā Krievijā. Vecais Stenders 1787. gada "Bildu ābecē" burtu "Ž" saista ar vārdu "žīds", pašus ebrejus raksturojot kā kārtīgus, apzinīgus reliģisko rituālu ievērotājus, kas varētu būt paraugs ne vienam vien kristietim. Ar 1766. gadu ebreji jau sešas nedēļas varēja uzturēties Rīgā, lai tirgotos, dzīvojot viņiem jau agrāk norādītajā kvartālā. Sākās noslāņošanās ebreju vidū, kura notika proporcionāli tam, kā samazinājās valdības ierobežojumi ebrejiem. Arī 1785. gadā Rīgā ienāca 400 ebreju tirgotāju, kuri jau drīkstēja dzīvot ārpus ebreju kvartāla. Ebreji bija ne tikai tirgotāji, bet arī amatnieki – skārdnieki, galdnieki, stiklotāji, jumiķi, mēbeļu izgatavotāji, juvelieri.

Pirms Otrā pasaules kara ebreju rīkotie svētdienas tirgi Amsterdamā bija ļoti populāri. Pastkarte, 1908. gads.

Amsterdama

16. gadsimta beigās Amsterdama bija ļoti populāra bēgļu vidū. Tāpat kā citas minoritātes, ebreji tur jutās salīdzinoši brīvi. Citās Eiropas pilsētās ebrejiem bija jādzīvo geto – platībā, kas bija izolēta no pārējās pilsētas, par kuru lēma pilsētas dome –, taču Amsterdamā geto nebija. Portugāles ebreji Amsterdamā bija laipni gaidīti. Viņi varēja piegādāt preces no Portugāles un kolonijām. Kuģi ar cukuru, kokmateriāliem, kafiju, tabaku un kokvilnu ieradās ostā. Tādā veidā Portugāles ebreji 17. gadsimtā veicināja pilsētas uzplaukumu. Daudzi nabadzīgie ebreji no Austrumeiropas un Vācijas arī ieradās Amsterdamā, bēgot no kara nežēlības un masu slepkavībām. Iebraucēju bija daudz vairāk nekā ebreju, kas runāja portugāļu valodā. Šie ebreji runāja jidišā – valodā, kas apvienoja vācu, poļu un ebreju vārdus.

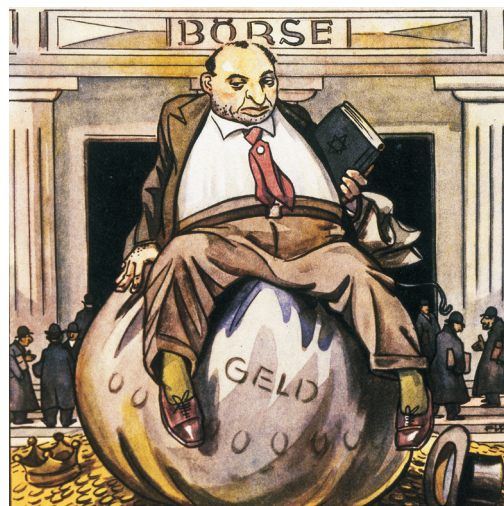
Tajā laikā Amsterdama dažreiz tika saukta par Rietumu Jeruzalemi. Tur bija vairākas sinagogas, ebreju iespaidēji, kuriem bija iespēja to darīt ivritā un jidišā. Tomēr ebrejiem arī Amsterdamā bija ierobežojumi. Piemēram, viņiem nebija atļauts praktizēt tik daudzas profesijas kā kristiešiem. Tikai 1795. gadā ebreji ieguva vienlīdzīgas tiesības Amsterdamā, bet gadu vēlāk visā Nīderlandē. Ebreji dzīvoja visā Nīderlandē, bet Amsterdama turpināja būt viņu visnozīmīgākā vieta. 1939. gadā 10% Amsterdamas iedzīvotāju bija ebreji.

1800.gadā celtā Ludzas sinagoga, kas ir viena no vecākajām sinagogām Latvijā. Ebreju kopiena Ludzā izveidojās 18.gadsimta sākumā. Pirms Otrā pasaules kara gandrīz 30 procenti Ludzas iedzīvotāju bija ebreji.

Lielā Horālā sinagoga Rīgā tika uzcelta 1871.gadā, bet 1941.gada 4.jūlijā nacisti to nodedzināja. Mūsdienās šajā dienā Latvijā ir ebreju tautas genocīda upuru diena, piemiņas pasākumos tiek godināta holokausta upuru piemiņa.

Uzdevumi

1. Aizspriedumi

Šis attēls ir ievietots 1938. gadā izdotajā bērnu grāmatā Vācijā, kas rāda ebreju sēžam uz somas ar naudu biržas priekšā.

a. Kādi aizspriedumi pret ebrejiem ir attēloti šajā zīmējumā?

b. Izskaidro, kā šie aizspriedumi ir radušies!

c. Kāpēc šeit attēlotais ir aizspriedums?

2. Kaimiņos

Sinagoga, kas atrodas Rīgā, Peitavas ielā, ir celta 20. gadsimta sākumā. Šī bija vienīgā sinagoga, kas 1941. gada 4. jūlijā Rīgā netika nodedzināta atšķirībā no visām pārējām sinagogām pilsētā, jo tā atradās pašā Vecrīgas centrā un pastāvēja augsta ugunsgrēka rašanās bīstamība. Mūsdienās Rīgā tā ir vienīgā sinagoga, kura darbojas.

a. Kādas ēkas vai vietas tu zini savā apkaimē, kas ir saistītas ar ebreju dzīvi? Izveido sarakstu! Atrodi savas minētās ēkas vai vietas fotogrāfijas; ja to nav, nofotografē vai arī izveido zīmējumus!

b. Uzzini par atrastā objekta nozīmīgumu vai tā vēsturi! Raksturo to!

c. Grupā kopā ar vēl trim skolēniem izveidojiet kolāžu, apkopojot visu, ko esat uzzinājuši!

5 Cīņa par vienlīdzību

Pēc Franču revolūcijas ebreji pirmo reizi varēja iesaistīties sabiedriskās aktivitātēs, piedaloties Eiropas modernizācijā. Pilsētas visā Eiropā guva ievērojamu labumu no ebreju tautības iedzīvotāju klātbūtnes, kas palīdzēja tām veidoties.

Brīvība un vienlīdzība kā ideāli bija izplatīti Eiropā 19. gadsimtā pēc Franču revolūcijas. Tajā laikā ebreji ieguva vienlīdzīgas tiesības. Ģildes vairs nebija tikai kristiešu apvienības. Geto tika likvidēti. Ebreji drīkstēja apmeklēt universitātes.

Šī gadsimta jaunie uzskati par pilsonību, kas uzsvēra indivīda tiesības, mainīja ebreju dzīvi. Tomēr, neskatoties uz to, ka daudzās valstīs ebreji ieguva vienlīdzīgas tiesības, diskriminācija un vecie aizspriedumi nebeidzās. 19. gadsimtā pseidozinātniskās grāmatās tika izplatīti uzskati, ka ebreji ir zemākas rases pārstāvji, kas vēlas valdīt pār pasauli. Ap 1880. gadu Vācijā šim naidam pret ebrejiem tika pat dots īpašs nosaukums – antisemitisms.

Piemēram, Vācijā izveidojās grupa ar nosaukumu "Antisemitisma kustība", kas vērsās pret ebrejiem. Tās sekotāji bija pret vienlīdzīgu tiesību piešķiršanu ebrejiem, kā arī vainoja ebrejus 1873. gada ekonomiskajā krīzē. Viņuprāt, ebreji bija vāciešu lielākie ienaidnieki.

1894. gadā Francijā tika tiesāts kapteinis Alfrēds Dreifuss. Pamatojoties uz nepatiesu liecību, viņš tika apsūdzēts slepenas informācijas sniegšanā par Francijas armiju Vācijas impērijai. Tiesas laikā kļuva skaidrs, ka par pamatu visām apsūdzībām bija fakts, ka viņš bija ebrejs. Tiesu darbi ne tikai radīja antisemitisma pieaugumu Francijā, bet to rezultātā izveidojās arī intelīģences pārstāvju opozīcija, kuri atklāti iestājās pret antisemitismu. Divus gadus pēc tam, kad Dreifusam tika nolasīts spriedums, franču rakstnieks Emīls Zolā publicēja atklātu vēstuli ar nosaukumu "Es apsūdzu" (*J'accuse*), kas 1899. gadā izraisīja jaunu tiesas prāvu. Dreifuss šajā prāvā saņēma vieglāku spriedumu, bet 1906. gadā viņš tika apžēlots un vēlāk – pilnībā rehabilitēts. Antisemitisma kā politiskas kustības popularitāte Francijā ievērojami samazinājās, tomēr joprojām turpināja pastāvēt.

Tikmēr 19. gadsimta beigās Austrumeiropā ebreju dzīve kļuva aizvien sarežģītāka. Pret ebrejiem vērstas kampaņas pieauga spēkā 1881. gadā pēc Krievijas cara Aleksandra II slepkavības. Cara nogalināšanā vainoja ebrejus, un drīz pēc tam Krievijas impērijā tika

Nobela prēmijas laureāts fiziķis Alberts Einšteins (1879–1955) bija viens no Vācijas vadošajiem zinātniekiem un plaši pazīstamām personībām. Tūristi apmeklēja viņa lekcijas Berlīnes universitātē, un sievietes gāja uz sinagogu, kad viņš tur spēlēja vijoli. Pēc tam, kad tika piedzīvota nacistu vajāšana, Einšteins kļuva atklāts par antisemitisma tēmu. Tāpat kā daudzi citi vācu inteliģenti, 1930. gados viņš bēga no savām mājām, gaidot vissliktāko no valstī notiekošajām politiskajām pārmaiņām.

Vīnes žurnālists Teodors Hercels bija dzirdējis, kā Dreifusa tiesas prāvas laikā cilvēki skandināja "Nāvi ebrejiem!". Hercels bija ebrejs, bet viņš nebija reliģiozs. Viņš diezgan daudz bija piedzīvojis antisemitismu un uzskatīja, ka ebrejiem vajadzētu pašiem savu valsti. Tas kļuva par mērķi viņa dibinātai kustībai, kura pazīstama kā cionisms. Pirmā cionistu kustības sanāksme notika 1897. gadā Bāzelē, Šveicē.

organizēti regulāri grautiņi jeb pogromi. Tie bija liela mēroga uzbrukumi ebrejiem un viņu īpašumiem, ko organizēja cara pārvaldes iestādes. Ebreji tika nogalināti vai izraidīti. Viņi pārcēlās uz rietumiem, tāpat kā ebreji, kuri vēlējās izvairīties no nabadzības. Daudzi ebreji ar kuģiem devās uz Amerikas Savienotajām Valstīm. Citi palika Eiropas ostās vai devās uz Palestīnas teritoriju. No 1880. gada līdz 1917. gadam divi miljoni Krievijas un citu Austrumeiropas valstu ebreju uzsāka jaunu dzīvi Amerikas Savienotajās Valstīs. Daudzu ebreju iesaistīšanās Krievijas revolūcijās un dažādās sociālistiskās kustībās izveidoja jaunu stereotipu par ebrejiem kā komunistiem. Tas kļuva par vienu no spēcīgākajiem un ietekmīgākajiem politiskajiem mītiem 20. gadsimta Eiropā.

Ap 1900. gadu Krievijā tika publicēta antisemītiska grāmata "Cionas gudro protokoli". Šis viltotais dokuments apgalvoja, ka ebreji plāno pārņemt varu pasaulē. Grāmata tika publicēta daudzās valodās un kļuva ļoti populāra. Viens no tās lasītājiem bija Ādolfs Hitlers, un viņš iekļāva šo mītu, kā arī daudzas citas negatīvas idejas par ebrejiem savā politiskajā programmā. 1933. gadā Hitlers nāca pie varas Vācijā un nekavējoties sāka īstenot savu programmu, kas bija vērstā pret ebrejiem.

Reformas Krievijas impērijā pēc 1856. gada mainīja ebreju tiesisko stāvokli arī Latvijas teritorijā. Tika atcelti ebreju apmešanās un izglītības aizliegumi. Ebreji bija pieprasīti amatnieki, daudzi veicināja lieltirdzniecības un lielražošanas attīstību. 19. gadsimta beigās Rīgā ebrejiem piederēja 10 bankas. Tomēr 1881. gadā Krievijas impērijā uzbangoja politisks un ekonomisks antisemītisms, kurš valsts dienvidu guberņās izraisīja ebreju grautiņus jeb pogromus. Bēgot no pogromiem, Latvijas teritorijā ieradās ap 20 tūkstošiem ebreju. Tika pieņemti jauni ebreju tiesības ierobežojoši noteikumi, kuri bija spēkā līdz 1917. gadam. Kā atbilde tam bija ebreju veidotie cionistu pulciņi.

Latviešu sabiedrībā attieksme pret ebrejiem nebija viennozīmīga. Bija vērojama gan toleranta, gan ksenofobiska attieksme. Toleranta attieksme bija, piemēram, jaunlatviešiem un viņu sekotājiem. Krišjānis Valdemārs rakstīja, ka ebreji "mums der par dzīvu pierādījumu, cik ļoti var stiprināties kāda maza, nicināta tautiņa, pie viņiem mēs skaidri redzam, ko panāk caur izmanību, pacietību un savstarpēju ciešu kopību". Savukārt konservatīvā pilsonība aicināja boikotēt ebreju preces un ierobežot viņu tiesības.

Uzdevumi

1. Vienlīdzīgas tiesības

a. Uzraksti piemēru, kā ebreji cīnījās par vienlīdzīgām tiesībām!

b. Uzraksti piemēru, kā neebreji cīnījās pret antisemītismu!

2. Protokoli

Cionas gudro protokoli ir publicēti daudzās valodās. Aplūko franču izdevuma vāku. "Le Péril Juif" nozīmē "ebreju briesmas".

a. Kas ir attēlots grāmatas vāka zīmējumā?

b. Ko grāmatas ilustrators vēlas pateikt ar šo attēlu?

c. Šis zīmējums ir antisemītisks, jo...

2. Cionisms

a. Ko nozīmē vārds "cionisms"?

b. Kā savstarpēji ir saistīts cionisms ar antisemītismu?

6 Holokausts

1939. gadā sākās Otrais pasaules karš. Nacistiskā Vācija uzbruka un iekaroja lielas teritorijas Eiropā. Sākoties karam, antisemitisms sasniedza augstāku pakāpi. Ebreju izslēgšana no sabiedrības un viņu vajāšana, kas kļuva par Vācijas valdības oficiālo politiku no 1933. gada, palielinājās un dominēja visās okupētajās teritorijās.

Kad 1933. gadā Hitleris un nacistiskā partija pārņēma varu, ebreji tūlīt sastapās ar diskrimināciju un vardarbību. 1935. gadā tika izdoti jauni likumi, kas ir pazīstami kā Nirnbergas likumi. Ebrejiem vairs nebija atļauts būt Vācijas pilsoņiem, viņi vairs nevarēja precēties ar neebrejiem, viņu pases tika iezīmētas ar burtu "J" (vācu val. *Jude*), viņiem bija jāvalkā zvaigzne uz apģērba un jādzīvo nodalītos rajonos. Ebreji arvien vairāk tika izolēti no pārējās sabiedrības daļas. Tas notika arī gandrīz visās valstīs, kuras okupēja nacistiskā Vācija.

1941. gadā Vācija uzbruka Padomju Savienībai. Kara laikā sākās ebreju iedzīvotāju masveida slepkavības. Nacisti īstenoja politiku, kuru viņi sauca par "Ebreju jautājuma galīgo risinājumu". Mazāk nekā sešu mēnešu laikā speciālas nacistu vienības einzacgrupas kopā ar vietējiem kolaborantiem nogalināja 700 000 ebreju. Viņi no pilsētām un ciemiem tika vesti uz tuvākajiem mežiem, ebreju kapsētām un citām vietām, kur tika nošauti. Piemēram, divu dienu laikā slepkavošanā Babijarā (*Babij Jar*) nogalināja 33 771 ebreju no Kijevas un citām Ukrainas vietām.

1942. gadā augsta ranga Vācijas nacistu valdības pārstāvji pulcējās konferencē Vanzē, netālu no Berlīnes. Tur tika apspriesti detalizēti jautājumi, kā visus Eiropas ebrejus sistemātiski nogalināt nāves nometnēs. Sākās ebreju deportācijas. Vilcieni, pilni ar ebrejiem no visām okupētās Eiropas vietām, sāka savu ceļu uz dažādām nāves nometnēm.

Kara beigās seši miljoni ebreju vīriešu, sieviešu un bērnu bija nogalināti. Šo prātam neaptveramo masu slepkavību parasti saucam par holokaustu, kas nozīmē upurēšana. Cits vārds, ar ko apzīmē šos notikumus, ir Shoa, kurš ivritā nozīmē absolūtu sagraušanu.

Pēc kara daļa izdzīvojušo ebreju centās uzsākt jaunu dzīvi savās valstīs. Citi atstāja Eiropu un devās uz Amerikas Savienotajām Valstīm vai uz Palestīnu, kuru toreiz pārvaldīja Lielbritānijas valdība.

Šeina Grama ar ģimeni (pirmā no labās pusēs)

Šeina Grama

Šeina Grama piedzima 1925. gadā Preiļos skrodera ģimenē. Viņas dienasgrāmata aptver laika posmu no 1941. gada 22. jūnija līdz 8. augustam. Sākumā šķiet, ka meitene tikai konstatē faktus, jo viņai nebija laika savu domu dziļākam aprakstam. Tomēr tas ir mēģinājums apjēgt notiekošo. Šeina izjuta neiedomājamas šausmas, tai skaitā par to, ka tie, kas izpildīja nacistu pavēles, vairs neuzskatīja ebrejus par līdzvērtīgiem cilvēkiem. Šeina brīnījās par to, ka viņu kaimiņi tagad izturas tā, it kā ebreju Preiļos vairs nebūtu.

"Tas ir briesmīgi. Tādu galu mēs negaidījām... Manā priekšā rādās nošauto sejas. Šķiet, ka viņi raud. [...] Es negribu nedz dzīvot, nedz mirt. [...] Vai tiešām ebreju jaunatnei viss jau ir beidzies? [...] Ebreju meitenes tiek sūtītas sakopt ebreju mājas mūsu slepkavām." Viņu nogalināja 1941.gada 9.augustā.

Pamestās ieslodzīto fotogrāfijas un personīgās mantas Keizervaldes koncentrācijas nometnē Rīgā.

Ebreju vīrieši ar dzeltenām pazīšanās zīmēm nostādīti pie sienas un vīrieši civilā apģērbā viņus apsargā. Liepāja, 1941.gada vasara.

Roberts Seduls slēptuvē kopā ar izglābtajām ebrejietēm. Roberts un Johanna Seduli Liepājā izglāba 11 ebrejus. Plaša informācija par glābējiem holokausta laikā ir atrodamā muzeja "Ebreji Latvijā" ekspozīcijā.

Holokausts Latvijā

Latvijas teritorijā holokausts sākās līdz ar pirmajām Otrā pasaules kara dienām tās teritorijā, nacistu varā nokļuva vairāk nekā 75 tūkstoši ebreju. Ebrejiem atņēma tiesības, viņus visādi pazemoja, izmantoja kā lētu darbaspēku, sākās ebreju šaušana dažādās Latvijas vietās. Rīgā, Daugavpilī, Liepājā tika izveidoti geto, Salaspilī sāka celt koncentrācijas nometni. Notika arī lielas organizētas masveida ebreju slepkavošanas akcijas. 1941. gada 30. novembrī un 8. decembrī Rumbulā tika nošauti Rīgas geto ebreji, 15.-17. decembrī Šķēdes kāpās – Liepājas ebreji. Holokausta rezultātā okupētajā Latvijā gāja bojā aptuveni 68 tūkstoši vietējo un 22 tūkstoši no reiha ievesto ebreju.

Uzdevumi

1. Šeina Grama

Kā tu domā, kas deva Šeinai Gramai spēku rakstīt dienasgrāmatu?

2. Holokausts vai Shoa?

Ja tu varētu izvēlēties starp diviem jēdzieniem "holokausts" un "Shoa", kuru no tiem tu lietotu? Pamato savu izvēli!

3. Katra cilvēka izvēle

Holokausta upuri dzīvoja pasaulē, kurā nosacīti var saskatīt trīs cilvēku grupas: slepkavas, glābēji un malā stāvētāji. Katram cilvēkam pašam bija jāveic izvēle, vai sadarboties ar nacistiem, palīdzēt upuriem, vai distancēties, cik vien iespējams no šīm ebreju vajāšanām.

a. Uzraksti vairākus iemeslus, kāpēc daži cilvēki sadarbojās ar nacistiem un nogalināja ebrejus!

b. Uzraksti vairākus iemeslus, kāpēc cilvēki izvēlējās palīdzēt ebrejiem izbēgt no vajāšanām!

c. Izskaidro, ko nozīmē būt malā stāvētājam! Uzraksti šīs cilvēku izvēles piemērus!

3. Pamestās lietas

Aplūko attēlu, kurā redzamas nogalinātajiem ebrejiem piederējušās lietas. Kādas pārdomas tev rodas? Izveido zīmējumu, dzejoli vai uzraksti vēstuli, kurā atspoguļotu savas pārdomas!

Vairāk kā viens miljons cilvēku tika nogalināti Aušvicas (Osvencimas) nāves nometnē okupētās Polijas teritorijā. Milzīga daļa upuru (90 procenti) bija ebreji. Viņi tika vesti uz šo nometni no visas Eiropas.

Uzdevumi

1. Citādi burti

Uzraksti savu vārdu, izmantojot ivrita burtus! Ievēro! Ivritā jāraksta no labās puses uz kreiso, kā arī neraksta patskaņus. Tu vari lietot [ALEF], lai uzrakstītu "A", [VUV], lai uzrakstītu "O", un [yud], lai uzrakstītu "I".

Vai tu zini vēl kādu alfabētu? Tu vari izmantot brīvo vietu, lai uzrakstītu savu vārdu ar dažādiem burtiem.

2. Šindlera saraksts

Kinorežisors Stīvens Spīlbergs izvēlējās Krakovu par vietu, kur uzņemt kadrus filmai "Šindlera saraksts". Šī filma parāda, kā Otrā pasaules kara laikā Oskaram Šindleram izdodas novērst simtiem ebreju nogalināšanu nāves noietnē. Spīlbergs atcerējās: "Mājās mēs nebijām ļoti reliģiozi un ēdām tikai košera ēdienu kopā ar maniem vecvecākiem. Man nebija ebreju draugu. Es īsti nemaz negribēju zināt, ka esmu ebrejs. Es biju spējīgs radīt "Šindlera sarakstu" tikai tad, kad man vairs nebija kauns būt ebrejam."

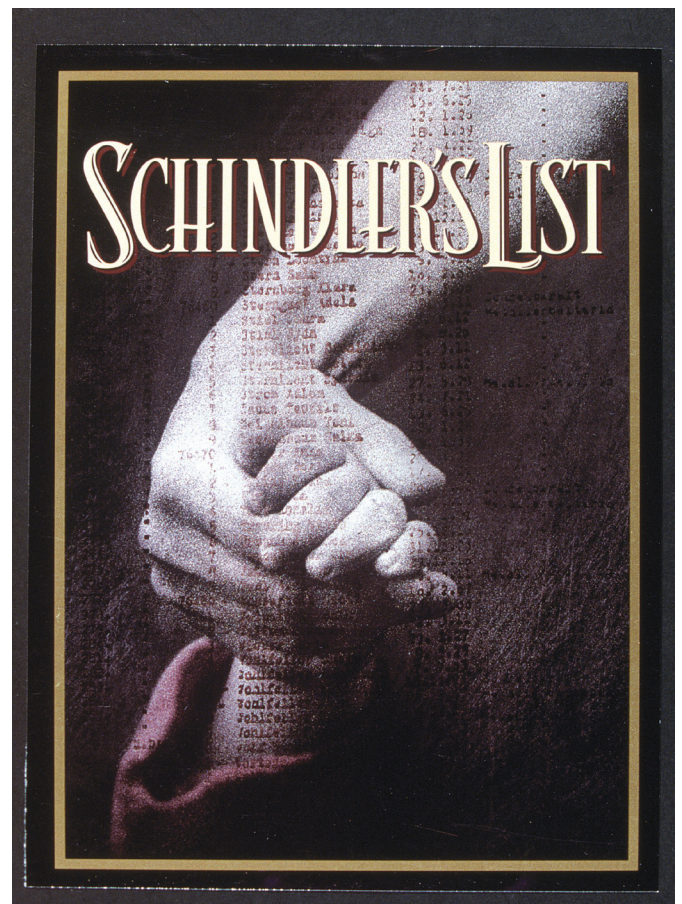
a. Aplūko filmas reklāmas plakātu! Spriežot pēc šī attēla, par ko, tavuprāt, ir filma "Šindlera saraksts"?

Intervijā Stīvens Spīlbergs runāja par savu jaunību: "Dažreiz bērni sauca mani un manu ģimeni par "netīrajiem ebrejiem". Tagad es zinu, kāpēc cilvēki var vērsties pret tevi. Tas ir vienkārši: viņi jūs nepazīst un nezina, kas notiek jūsu galvā."

B. Paskaidro, kādēļ tu piekriti vai nepiekriti Spīlberga teiktajam!

C. Kādas vēl filmas par holokaustu tu zini?

b	ב	m	מ
g	ג	n	נ
d	ד	s	ס
h	ה	'	ע
v	ו	p	פ
z	ז	ts	צ
ch	ח	q	ק
t	ט	r	ר
y	י	sj	ש
k	כ	t	ת
l	ל		

"Daudzi mūsu ebreju paziņas tiek savākti veselām grupām. [...] viņus lopu vagonos vienkārši nosūta uz Vesterborku, lielu ebreju nometni Drentē. [...] Vesterborka noteikti ir briesmīga. [...] Ja tik briesmīgi ir Holandē, kā gan viņiem klāsies tur, tais tālajās un mežonīgajās vietās, uz kuriem viņi tiek vesti? Mēs domājam, ka vairumu nogalina. Angļu radio stāsts par indēšanu gāzes kamerās. Varbūt tas ir ātrākais nāves veids?"

Šis ir Annas Frankas 1942. gada 9. oktobra ieraksts dienasgrāmatā. Viņa kopā ar savu ģimeni bija glābusies, 1933. gadā bēgot no Vācijas uz Nīderlandi, bet pēc Nīderlandes okupācijas arī tur bija bīstami. Ģimene devās uz slēptuvi, kurā Anna Franka rakstīja savu dienasgrāmatu. Pēdējo ierakstu viņa izdarīja 1944. gada 1. augustā. Trīs dienas vēlāk viņa, viņas vecāki, māsa Margota un četri citi cilvēki, kuri slēpās kopā ar Franku ģimeni, tika arestēti. Viņa nomira koncentrācijas nometnē Bergenā-Belzenā.

3. Anna Franka

Izlasi Annas dienasgrāmatas fragmentu!
Uzraksti, kas visvairāk atstāja uz tevi iespaidu!

Mācību materiāli

Šī brošūra ir daļa no mācību materiālu kompleksa, aptverot trīs galvenās tēmas:

1. Ebreju vēsture Eiropā un antisemitisms līdz 1945. gadam;
 2. Mūsdienu antisemitisms Eiropā;
 3. Aizspriedumi, diskriminācija, rasisms un antisemitisms.
- Materiāli pielāgoti izmantošanai skolās dažādās valstīs un ir pieejami katras sadarbības valsts nacionālajā valodā. Visus materiālus sagatavojis ODIHR un Annas Frankas māja sadarbībā ar iesaistīto valstu ekspertiem.

EDSO

Eiropas Drošības un sadarbības organizācija ir drošības organizācija ar 56 dalībvalstīm no Eiropas, Ziemeļamerikas un Centrālāsijas. Tās struktūrvienība Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs atbalsta tiesību normu ieviešanu iecietības, pret-diskriminācijas, cilvēktiesību un demokrātijas jomās. Lai iegūtu papildu informāciju, lūdzu, apmeklējiet www.osce.org/odihr.

Annas Frankas māja

Annas Frankas māja ir muzejs, kurš saglabājis Annas Frankas slēptuvi Nīderlandes galvaspilsētā Amsterdamā. Tas popularizē Annas Frankas ideālus ne tikai saistībā ar laiku, kad viņa dzīvoja, bet arī uzsvēr to nozīmīgumu šodien. Tiek attīstīti izglītojoši projekti, lai apkarotu antisemitisma, rasisma un ksenofobijas mūsdienu izpausmes un lai veicinātu iecietību un savstarpēju cieņu. Lai iegūtu papildu informāciju, lūdzu, apmeklējiet www.annefrank.org.

Tolerances centrs

Tolerances centra mērķis ir veicināt toleranci un pilsoniskās sabiedrības vērtību attīstību. Centra aktivitāšu mērķa grupa ir gan skolēni, gan skolotāji. Tā kā pārmaiņas sabiedrībā norit ļoti strauji, Centra aktivitātēs var tikt iesaistīti arī žurnālisti, politiķi, valsts pārvaldes un pašvaldību darbinieki u.c., jo pārmaiņas sabiedrībā notiek ļoti strauji. Centrā tiek īstenoti dažādi izglītības projekti, kā arī tiek izstrādāti mācību materiāli, lai novērstu noziegumu pret cilvēci rašanos un veicinātu izpratni par procesiem, kas rada šos noziegumus. Galvenokārt projektos uzmanības lokā ir jautājumi par padomju noziegumiem un holokausta izglītību, to kvalitatīvu iekļaušanu mācību procesā un ārpusstundu aktivitātēs skolā, kā arī ar aizspriedumu, stereotipu, grēkāju, neiecietības u.c. problēmām, kas vērojamas sabiedrībā. Vairāk informācijas www.tolerancescentrs.lv.

Teksts un Latvijas versijas adaptācija: Ineke Mok, Willem-Pieter van Ledden, Karen Polak (Anne Frank House), Dace Saleniece, Nora Šņepste **Dizains un Latvijas versijas dizains:** Karel Oosting/Schuttelaar & Partners, Beukers – Scholma, Attika E, Artūrs Jurjāns **Korektūra:** Ilze Zeltkalne **Latvijas versija iespiesta:** Masterprint **Ilustrācijas/fotogrāfijas:** Time Life Pictures, Sony Pictures Home Entertainment, AISA, AFH/ Ruud van der Rol, © BRUNO BARBEY/MAGNUM PHOTOS, BnF, Vilna Gaon Jewish State Museum, Universitätsbibliothek Heidelberg, Joods Historisch Museum Amsterdam/Collectie J. van Velzen, Wiener Collection/Elias Sourasky Central Library Tel Aviv University, E.M. Lilien/National Photo Collection Israel, Courtesy of the Archives, California Institute of Technology, Unknown approved by Karen Polak, Creative Commons, source commons.wikimedia.org, judenstern_jmw.jpg, (A) Copyright 1993 by ZUMA Movie Stills Library, AFS/AFF, muzejs „Ebreji Latvijā”, Preiļu vēstures un lietišķās mākslas muzejs, avots: „Ebreju iznīcināšana Latvijā. 1941.–1945.”, Dace Saleniece, Nora Šņepste, Attika E

Mēs vēlamies noteikt autoritātes visām materiālā publicētām ilustrācijām. Ja Jūsu fotogrāfija nav identificēta vai nav identificēta pareizi, lūdzu sazinieties ar Tolerances centru (Latvija).

Šis mācību līdzeklis ir EDSO Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja izstrādāto materiālu par antisemitismu adaptēta versija. Ar Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību biroja atbalstu mācību materiālu adaptāciju ir īstenojuši Latvijas un Anne Frank House (Nīderlande) ekspertu grupa.

anne frank
house

TOLERANCES
CENTRS

Žanis Lipke

Žanis un Johanna Lipkes

Latvijā Otrā pasaules kara laikā tika izglābti apmēram 450 ebreji. Slēpto skaits bija krietni lielāks, taču vairāki desmiti tika atklāti. Savukārt par ebreju glābšanu draudēja nāvessods. No glābējiem leģendāru slavu ir iemantojis rīdzinieks Jānis Lipke, saukts par Žani. Viņš bija ostas strādnieks. Kopā ar savu ģimeni un draugiem Lipke izglāba 55 ebrejus. Apmēram 20 no viņiem tika slēpti vairākās vietās Rīgā, savukārt pārējie – Dobeles pagastā dažos zemnieku mājās iekārtotos bunkuros. Lielā mērā glābšanas panākumus nodrošināja Žaņa Lipkes organizatora talants un spēja iesaistīt dažādus cilvēkus. Rīgā Žanim Lipkem ir atklāta piemiņas plāksne un piemineklis. 1977. gadā viņš saņēma Izraēlas valsts apbalvojumu "Taisnīgajiem starp tautām". Uz medaļas, kura viņam tika pasniegta, rakstīts: "Kas izglābis viena cilvēka dzīvību, tas izglābis pasauli."

Memoriālais koks „Taisnīgajiem starp tautām” Žanim un Johannai Lipkēm „Yad Vashem” memoriālā Izraēlā.

Uzdevumi

1 Kāpēc Žanis Lipke saņēma goda nosaukumu "Taisnīgais starp tautām"?

2 Kā var godināt cilvēkus, kuru rīcība ir bijusi varonīga?

3 Grupās apmainieties ar viedokļiem un izveidojiet piemiņas pasākuma scenāriju!
